

Recenzenci

prof. dr hab. Zbigniew Ziolo
prof. dr hab. Bazyli Poskrobko

Zespół autorski

Leszek Kupiec, Alicja Gołębiewska rozdział I
Leszek Kupiec, Tadeusz Truskolaski ... rozdział II
Leszek Kupiec rozdział III
Leszek Kupiec, Tadeusz Truskolaski ... rozdział IV
Leszek Kupiec, Marzanna Poniatowicz,
Marek Proniewski, Alicja Gołębiewska,
Tadeusz Truskolaski rozdział V
Tadeusz Truskolaski rozdział VI
Marzanna Poniatowicz rozdział VII
Marek Proniewski rozdział VIII
Leszek Kupiec, Anna Święcicka rozdział IX

Copyright © by Uniwersytet w Białymstoku
Białystok 1999

ISBN 83-87884-13-8

Korekta

Katarzyna Kaniuka

Skład komputerowy

Stanisław Żukowski

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku

15-097 Białystok, ul. M. Skłodowskiej-Curie 14
tel. (085) 45 70 58, 45 70 59

Drukarnia **LIBRA** PPHUW

Białystok, ul. Mazowiecka 33, tel. 74 22 633

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
I. Pojęcie regionu	9
II. Struktura regionu	21
III. Powiązania przestrzenne regionu	31
IV. Pojęcie, istota i zakres ekonomiki regionalnej	37
V. Zakres i metody badawcze w gospodarce przestrzennej	48
VI. Gospodarka przestrzenna przedmiotem działania samorządów terytorialnych	63
VII. Finansowanie rozwoju regionalnego	77
VIII. Rola kapitału ludzkiego w ekonomice regionalnej	94
IX. Znaczenie instytucji „business environment” dla rozwoju regionów	100
Bibliografia	107
Załącznik 1. Uproszczona tabela kompetencyjna powiatów i województw	116

VIII. Rola kapitału ludzkiego w ekonomice regionalnej

Od połowy lat siedemdziesiątych w ramach tzw. strategii rozwoju endogenicznego (endogene Entwicklung, Entwicklung von unten)¹ traktuje się kapitał ludzki jako wiodący element rozwoju regionalnego (regionalno-gospodarczej dynamiki wzrostu)².

H. Hemmer definiuje kapitał ludzki jako „...wszystkie ludzkie uzdolnienia, które w ciągu produkcji tworzone są i dlatego przedstawiają wytwórcze uzdolnienia. Jeżeli chodzi o pomnożenie wiedzy, możliwości i zdolności ludzi w społeczeństwie, to można mówić o rozwoju ludzkich zasobów względnie o procesie tworzenia kapitału ludzkiego”³. Istniejący stan kapitału ludzkiego kraju (regionu) jest więc

¹ Strategie regionalnego rozwoju endogenicznego są scharakteryzowane w wielu opracowaniach. Por. między innymi: U. Hahne, *Regionalentwicklung durch Aktivierung intraregionaler Potentiale: zu den Chancen „endogener” Entwicklungsstrategien*. Peschel K. (Hrsg.). Schriften des Instituts für Regionalforschung der Universität Kiel, Bd. 8. München 1985; *Endogene Entwicklungsstrategien*. „Informationen zur Raumentwicklung”, H. 1/2, Bonn 1984. W polskiej literaturze strategia rozwoju endogenicznego jest omówiona m.in. w opracowaniu I. Pietrzyk, *Sterowanie rozwojem regionalnym we Francji*, „Studia KPZK PAN”, T. XCIX, Warszawa 1992.

² Por. *Qualifikation und Innovation als Strategie der regionalen Entwicklung*, „Informationen zur Raumentwicklung”, H. 6/7, Bonn 1982; K. Lammer, C. Thoroe, *Sachkapitalförderung oder Humankapitalförderung in der regionalen Wirtschaftspolitik?* Institut für Weltwirtschaft, Kiel 1982 (manuskrypt); H. J. Ewers, M. Fritsch, J. Kleine, *Bildungs- und Qualifikationsorientierte Strategien der Regionalförderung unter besonderer Berücksichtigung kleiner und mittlerer Unternehmen*. Schriftenreihe „Raumordnung” des Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau. Heft 06.053. Bonn – Bad Godesberg 1984.

³ H. R. Hemmer, Ch. Mannel, A. Gotter, *Die Bedeutung menschlicher Ressourcen für den Entwicklungsprozess. Forschungsberichte des Bundesministeriums für Wirtschaftliche Zusammenarbeit*, Band 55. Weltforum Verlag, München-Köln-London 1984, s. 1.

wynikiem tego rodzaju rozwoju ludzkich zasobów, który obejmuje⁴:

- stan kształcenia i wykształcenia siły roboczej;
- przedsiębiorczy, administracyjno-techniczny i planistyczny potencjał danego kraju (regionu).

Głównym źródłem kapitału ludzkiego jest wykształcenie. Inwestycje w kwalifikacje i wiedzę są niezbędne do osiągnięcia wysokiej stopy wzrostu gospodarczego⁵.

Przyjmujemy za H. Madingiem, iż kapitał ludzki oznacza „ocenioną w procesach kształcenia sumę nabytych potencjalnych wytwórczych kwalifikacji”⁶. Dobrze wykształcone zasoby pracy nie są tylko środkiem realizacji innowacji, ale i same są „innowacyjnym potencjałem”⁷. Przez wzmocnienie potencjału kwalifikacji w regionie polepsza się siła jego innowacji. Kwalifikacje tworzą impulsy rozwoju dla wzrostu regionalnej gospodarki⁸.

W powyższym aspekcie efekty działania strategii regionalnej rozbudowanej na kapitale ludzkim (Humankapital) przedstawiono na rysunku 8.

Procesy kształcenia prowadzą generalnie do wzrostu kwalifikacji, wywołując następujące efekty w regionalnym systemie gospodarczym⁹:

⁴ Tamże, s. 17.

⁵ M. Bormann, *Bildungsplanung in der Bundesrepublik Deutschland. System und Grundlagen. Studien zur Sozialwissenschaft*, Bd. 39. Westdeutscher Verlag, Opladen 1978, s. 73.

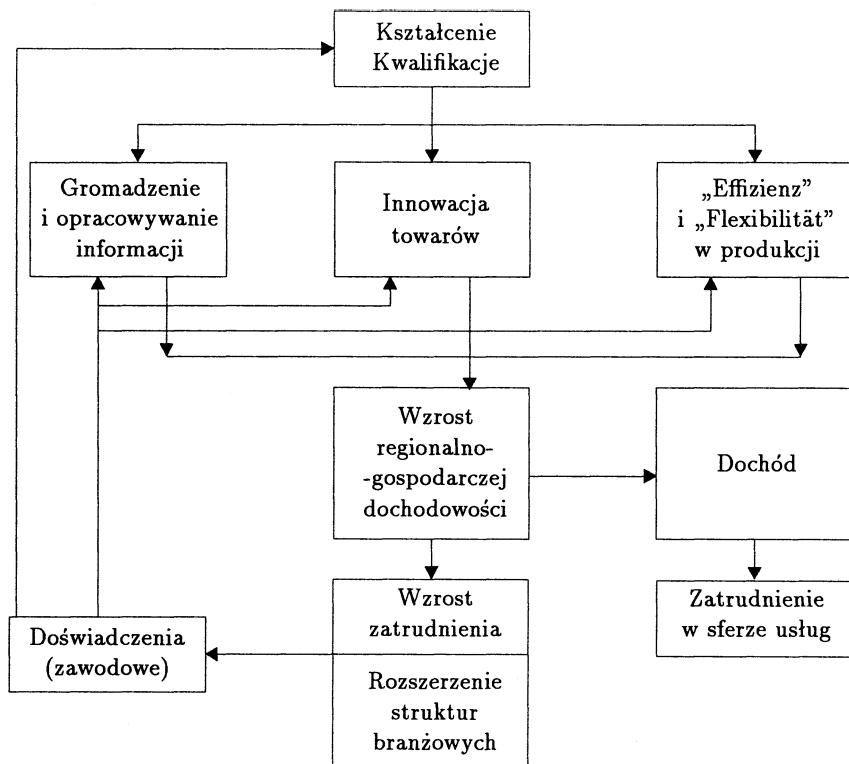
⁶ H. Mading, *Humankapitalbildung zwischen Bildungs- und Arbeitsmarktpolitik*, w: *Konzept und Kritik des Humankapitalansatzes*. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, Bd. 113. Gesellschaft für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften. Duncker Humblot, Berlin 1981, s. 119.

⁷ D. Gnahs, *Innovation durch berufsbildende Einrichtungen*, w: *Qualifikation und Innovation als Strategie der regionalen Entwicklung*, „Informationen zur Raumentwicklung”, Heft 6/7, Bonn 1982, s. 563.

⁸ Por. m.in. *Qualifikation und Innovation als Strategieder regionalen Entwicklung...*, op. cit.; M. Bernard, S. Fada, X. Gizard, *Regionalentwicklung und Berufsbildung. Untersuchung und Behandlung der Beziehung Entwicklung – Berufsbildung*. Interregionales Forum 24-26 Oktober 1984. CEDEFOP, Berlin 1984, s. 14-20; Humankapital jako czynnik gospodarczego wzrostu przedstawiony został obszernie w opracowaniu H. J. Bodenhofer, C. Ch. von Weizsäcker, *Bildungsinvestitionen*, Verlag Neske, Stuttgart 1967, s. 9-76 i n.

⁹ Por. R. Derenbach, *Berufsbildungsinvestitionen und regionale Entwicklung*, w: *Regional differenzierte Schulplanung unter veränderten Verhältnissen*.

Przebieg oddziaływań strategii regionalnej zorientowanej na „Humankapitał”

Źródło: Opracowano na podstawie: R. Derenbach, *Berufliche Kompetenz und selbsttragende regionalwirtschaftliche Entwicklung. Plädoyer für eine qualitative Regionalpolitik auf der Grundlage von Qualifikation und Innovation*, w: *Endogene Entwicklungsstrategien*. Informationen zur Raumentwicklung. Heft 1/2. Bonn 1984, s. 19.

Probleme der Erhaltung und strukturellen Weiterentwicklung allgemeiner und beruflicher Bildungseinrichtungen. Forschungs- und Sitzungsberichte, Bd. 150. Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover 1984, s. 277-279; R. Derenbach, *Berufliche Kompetenz und selbsttragende regionalwirtschaftliche Entwicklung*, w: *Endogene Entwicklungsstrategien*, „Informationen zur Raumentwicklung”, Heft 1/2, Bonn 1984, s. 85-86.

- usprawnienia w sferze produkcji, tj. dzięki stojącym do dyspozycji kwalifikacjom wzrasta wydajność (Effizienz) w obszarze produkcji, możliwe jest zastosowanie nowych materiałów i technik, polepsza się elastyczność (Flexibilität) wytwarzania produktów;
- zmiany programu produkcji, zwłaszcza poprzez rozwój i innowacje nowych produktów, modyfikacje produkcji dostosowane do życzeń klientów, wykształcenie korzystnych kosztowo i płynnych procesów produkcyjnych itp.;
- polepszenie jakości informacji, zwłaszcza w wyniku rozwoju rynków towarowych i rozwoju produkcji w konkurujących regionach.

Wzrost zdolności konkurencji na rynkach prowadzi do pełnego wykorzystania zdolności wytwórczych i wzrostu dochodu, co wytwarza impulsy do wzrostu zatrudnienia. Wyższy dochód polepsza też ogólne warunki, w tym warunki zatrudnienia w sferze usług. W ten sposób powstaje rozszerzenie rodzajów produktów i struktur branżowych, w wyniku czego wyłaniają się potrzeby rozwoju nowych kwalifikacji. Stabilizują one i pogłębiają w późniejszych cyklach wydajność i elastyczność oraz innowacje. Dodatkowo wzrasta więc regionalny popyt na kształcenie¹⁰.

W strategii tej główną uwagę przywiązuje się do popierania rozwoju kwalifikacji (Humankapitalförderung), które zabezpieczają trwałość i wartość dochodową zastosowanego kapitału rzeczowego w regionie¹¹. Regionalna polityka kształcenia zabezpiecza więc regionalny rozwój gospodarczy¹².

¹⁰ Por. tamże.

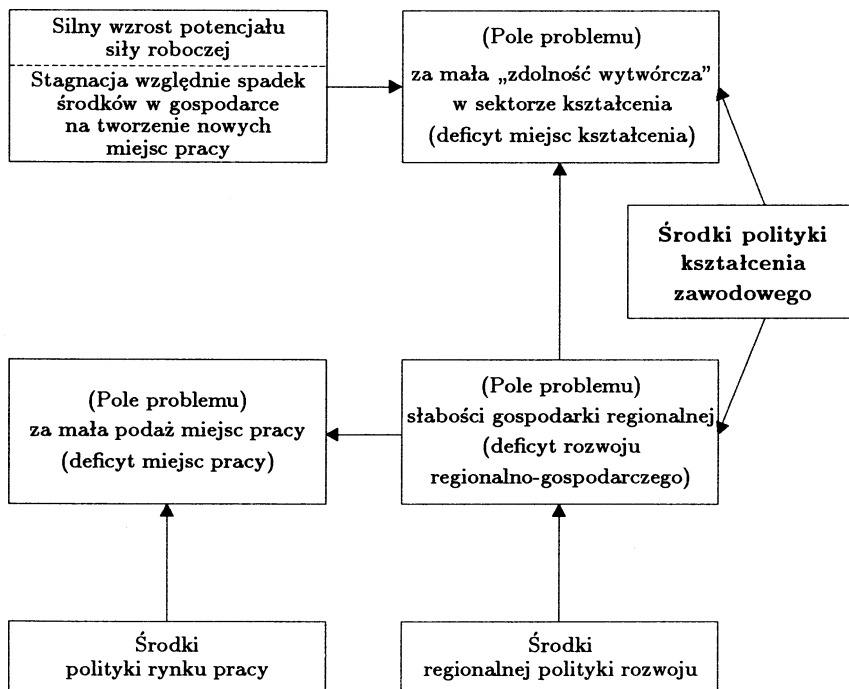
¹¹ Por. R. Derenbach, F. T. Wittman, *Politikverflechtung zwischen Berufsbildung und regionaler Entwicklung: Analyse des Stellenwertes und instrumentelle Ausgestaltung*, Bonn 1984, s. 17-18 (maszynopis).

¹² Por. m.in. W. H. Brosi, K. Hembach, H. Spehl, *Bedarf an beruflicher Bildung in strukturschwachen Regionen*, w: *Berufliche Qualifikation und regionale Entwicklung Schriftenreihe „Raumordnung“*, Band 06.048. Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau, Bonn 1982, s. 79-81; H. J. Back, *Zusammenhänge und Abhängigkeiten von Bildungs- und Beschäftigungssystem – Bildungsplanung als Regionalplanung*. Institut für Regionale Bildungsplanung, Hannover 1981, s. 7-9 (manuskrypt); R. Derenbach, *Bildungswesen. Fachplanungen für die Bildungsinfrastruktur*, „Daten zur Raumplanung“, Teil C. Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover 1989, s. 1015-1017.

W tym aspekcie strategia regionalna ma za zadanie znalezienie właściwych relacji między polityką kształcenia a regionalną polityką rozwoju, zwłaszcza w regionach słabo rozwiniętych. Na rysunku 8 przedstawiono trzy pola problemowe, tj. deficyt miejsc kształcenia, deficyt miejsc pracy i deficyt regionalno-gospodarczego rozwoju.

Rysunek 9

Pole problemów i zależności regionalnej polityki rozwoju

Źródło: Opracowano na podstawie: R. Derenbach, F. T. Wittman, *Politikverflechtung zwischen Berufsbildung und regionaler Entwicklung: Analyse des Stellenwertes und instrumentelle Ausgestaltung*, Bonn 1984, s. 24 (manuskrypt).

W obszarze regionalnego kształcenia zawodowego, obok małej „pojemności” kształcenia nie jest wystarczająco uwzględnione pośrednictwo kwalifikacji w rozwoju sfery produkcyjnej regionu. Regio-

nalny system zatrudnienia nie oferuje wystarczającej liczby miejsc pracy i do tego dochodzi problem odchylenia między zdobytymi a wymaganymi na rynku pracy kwalifikacjami. Regionalna gospodarka nie jest sama w stanie zmienić tradycyjne strukturalne słabości (regionalno-gospodarczy niedorozwój). Rozwiązanie powyższych problemów umożliwia jedynie zastosowanie zintegrowanych środków polityki kształcenia (w tym polityki kształcenia zawodowego), polityki rynku pracy i regionalnej polityki gospodarczej¹³.

Przy ocenie strategii kształcenia wysuwają się na pierwszy plan cel indywidualny „urzeczywistnienie zasady jednakowych szans kształcenia” i cel regionalno-gospodarczy „pokrycie popytu gospodarki na kwalifikowaną siłę roboczą”¹⁴.

¹³ R. Derenbach, F. T. Wittman, *Politikverflechtung zwischen Berufsbildung und regionaler Entwicklung: Analyse des Stellenwertes und instrumentelle Ausgestaltung*, Bonn 1984, s. 23-26 (maszynopis); R. Derenbach, *Berufliche Eingliederung der nachwachsenden Generation in regionaler Sicht. Forschungen zur Raumentwicklung*, Bd. 13. Bundesforschungsanstalt für Landeskunde und Raumordnung, Bonn 1984, s. 100-101.

¹⁴ Tamże, s. 80.